Bokmelding

Olof Franck & Mikael Stenmark (red). 2019. *Konstruktiv religionskritik. Filosofiska, teologiska och pedagogiska perspektiv*. Stockholm: Sanoma Utbildning

Anmeldt av GEIR SKEIE, *professor i religionsdidaktikk ved UiS.*

Av og til kan man få inntrykk av at religionsfaglig forskning og formidling foregår helt parallelt med religionsdidaktisk forskning og formidling uten at de to settes i sammenheng. Det hender at skolens behov brukes til å begrunne religionsfaglige bøker, men da på en mer «ytre» måte; at lærere behøver mer kunnskap om det ene eller det andre. Noe slikt kan spores også i denne boka, men likevel er det noe mer. Innledningen som redaktørene har skrevet, begrunner behovet for boka direkte i skolens behov. Det er altså undervisningen i «religionskunnskap» som skolefaget heter i Sverige, som trenger boka. Derfor har man bedt eksperter på ulike religioner om å gi en innføring i religionskritikk. Det særegne er imidlertid at det ikke er den tradisjonelle, sekularistiske ofte antireligiøse religionskritikken som står i sentrum, men den «konstruktive» kritikken. Med det mener redaktørene den interne kritikk av tanker, tradisjoner, normer og praksiser som finnes innenfor de ulike religionene selv. Deres påstand er at dersom man ikke kjenner til dette, blir undervisning om religionskritikk endimensjonal.

Boka er ikke dermed forsvar for religioner eller religiøsitet som sådan, men man ønsker å bidra til en dialog om religioner preget av respekt for «alle deltagende parter», som tar «religiöst grundade argument och deras företrädare på allvar» (s7–8). Den er laget med sikte på en ikke-konfesjonell undervisning og for å bidra til kritiske og nysgjerrige elever.

Forfatterne av de ulike kapitler er kjente fagfolk i det svenske teologiske og religionsvitenskapelige fagmiljø som tar for seg hinduisme, buddhisme, jødedom, kristendom og islam. Til slutt drøfter den ene av redaktørene vilkårene for religionskritikk i et sekulært og pluralistisk samfunn. Her hevder Mikael Stenmark at religionsvitenskapen i Sverige (og det omfatter i stor grad det som i Norge også omtales som teologi) med sin sterke vekt på objektiv beskrivelse har overlatt normative problemstillinger til en ofte uopplyst offentlig debatt. Han hevder videre at for å opplyse samtalen om religioner og livssyn trengs en kunnskap om ulike typer religionskritikk og hvordan disse kommer til uttrykk, og dessuten en evne til å drøfte religionskritikkens grunnlag og forutsetninger. I den sammenheng kommer han også inn på den «eksterne» religionskritikk, som boka ellers ikke har som tema. Hvert kapittel i boka opererer med læringsmål og studiespørsmål som gjør den vel egnet som pensumlitteratur. Det er også en del kritiske kommentarer til hvordan de ulike religionene framstilles i svenske lærebøker for skolen.

Bokas 226 sider inneholder en rekke illustrative eksempler på hvor omdiskuterte mange spørsmål innenfor de ulike religiøse tradisjonene er. Samtidig blir det fort for kort når hver enkelt tradisjon bare har 30–40 sider til disposisjon. Løsningen har vært å trekke fram noen eksempler innenfor hver religion som belyses historisk og aktuelt for å få fram ulike posisjoner. Tema som belyses er blant annet kastesystemet og gudsforestillinger i hinduisme, kjønnsperspektiver og synet på vold i buddhisme, den guddommelige loven i jødedom, bibelsyn og forhold til naturvitenskap i kristendom samt sharia og sekularitet i islam. De ulike kapitlene får fram at intern debatt og kritikk har vært til stede fra en tidlig fase i religionene og er helt sentral for å forstå både deres religiøse meningsinnhold og praksis – og forholdet mellom de to. I tillegg kommer det godt fram at historiske perioder har aktualisert ulike tema og kontroverser som følge av dette ikke minst på det etiske området. Slik sett framstår den moderne religionskritikken som en av mange historisk betingede impulser som har satt spor i religionene gjennom intern debatt. Det samme gjelder feminismen som direkte eller indirekte har satt spor i alle bidragene. Religion og kjønn framstår som et særlig aktuelt og interessant tema for intern religionskritikk, samtidig som boka viser at dette ikke er helt nytt i vår tid.

Jeg oppfatter det som en styrke ved boka at den går inn på historiske og intellektuelle tradisjoner i de aktuelle religioner, selv om dette også kan kreve litt ekstra av leseren. Indirekte bidrar dette til å styrke bokas overordnede anliggende, nemlig at det er nødvendig å sette seg inn i de religiøse tradisjonene dersom man vil engasjere seg i en kritisk debatt om dem. Noe som flere av bidragene også er inne på, er det potensialet for samtale om tro og praksis og kritisk undersøkelse av argumenter og oppfatninger på tvers av religioner som slik gjensidig kunnskap om intern kritikk kan gi. De ulike bidragene i boka snakker imidlertid ikke direkte med hverandre, det er ikke som religionsrepresentanter de skriver, men som fagfolk. Til tross for de klare normative intensjoner om en bedre samtale om religioner og mellom mennesker med ulik religion, så er det ikke selve dialogen som er gjennomført i denne boka. Den har imidlertid også et potensiale for å informere slik dialog, ikke bare for skolens religionslærere og gjennom dem elevene. Det vil også bli interessant å se om denne boka kan bidra til utvikling av læreboklitteraturen.